

Burial in Eretz Yisrael - Is it for everyone?

1. בראשית פרק מז פסוק כט

ויקברו ימי ישראל למוות ויקרא לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים:

2. רש"י בראשית פרק מז פסוק כט

אל נא תקברני במצרים - סופה להיות עפרה כנים תחת גופי ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה:

3. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

א"ר אלעזר: מתים שבחוץ לארץ אינם חיים, שנאמר: +יחזקאל כ"ו+ ונתתי צבי בארץ חיים, ארץ שצביוני בה - מתיה חיים, שאין צביוני בה - אין מתיה חיים. ולר' אלעזר, צדיקים שבחוץ לארץ אינם חיים? אמר רבי אילעא: ע"י גלגול. מתקיף לה ר' אבא סלא רבא: גלגול לצדיקים צער הוא! אמר אב"י: מחילות נעשות להם בקרקע. +בראשית מ"ז+ ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם - אמר קרנא: דברים בגו, יודע היה יעקב אבינו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים, למה הטריח את בניו? שמא לא יזכה למחילות. כיוצא בדבר אתה אומר: +בראשית נ"ו+ וישבע יוסף את בני ישראל וגו', א"ר חנינא: דברים בגו, יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה, ואם מתים שבחוץ לארץ חיים, למה הטריח את אחיו ארבע מאות פרסה? שמא לא יזכה למחילות.

4. ר' הירש

But the real motive could lie much deeper. Jacob had lived 17 years with his family in Egypt noticed what a powerful influence the land was beginning to have on his descendants. How they had already began to see the Jordan in the Nile, and to find their stay in Egypt no galus. Motive enough for him to say to them: You hope and wish to live in Egypt, I do not even wish to be buried there. This is why he did not express his wish as Yaakov, from his individual personal standpoint, but as Yisrael, as bearer of the national mission, as a warning to the future of his children.

5. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קיא עמוד א

אמר רב ענן: כל הקבור בארץ ישראל - כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא: +שמות כ+ מזבח אדמה תעשה לי, וכתוב התם: +דברים ל"ב+ וכפר אדמתו עמו. עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל, נח נפשיה בחוץ לארץ, אתו אמרו ליה לרבי אלעזר, אמר: אנת עולא +עמוס ז+ על אדמה טמאה תמות! אמרו לו: ארונו בא, אמר להם: אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה.

6. רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה יא

אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין, שנאמר וכל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, אפילו הלך בה ארבע אמות זוכה לחיי העולם הבא, וכן הקבור בה נתכפר לו, וכאילו המקום שהוא בו מזבח כפרה, שנאמר וכפר אדמתו עמו, ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה תמות, ואינו דומה קולטתו ד מחיים לקולטתו אחר מותו, ואעפ"כ גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לשם, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק.

7. שו"ת הרמב"ם סימן קטז

שאלה ויורינו הדרתו גם כן בדבר אחד מישראל, (שהיו) לו אם ואב, שהשתוקקו (כמה) פעמים בחייהם וגם כאשר חלו חלים, שמתו בו, להקבר בארץ ישראל או שעצמותיהם תובלנה אליה אחרי מותם ותיקברנה (שם). וסייע אלהים לאחד מבניהם, על אף גודל עוניו ודלותו, ונסתייע באיש, שהוליכו אל ירושלים, ולקח עמו עצמות הוריו וקברן קרוב לירושלים. היש לגנותו על פי הדין והאם עשה בזה מצוה או עבירה? יורנו הדרתו ושכרו כפול. התשובה **מה שעשה הוא טוב מאד** וכן עשו גדולי חכמי ישראל. וכתב משה.

8. תלמוד ירושלמי מסכת כלאים פרק ט [דף לא טור ד]

רבי בר קיריא ורבי לעזר הוון מטיילין באיסטריין ראו ארונות שהיו באין מחוצה לארץ לארץ אמר רבי ברקיריא לרבי לעזר מה הועילו אילו אני קורא עליהם ונחלתי שמתם לתועיבה בחיכם ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם אמר ליה כיון שהן מגיעין לארץ ישראל הן נוטלין גוש עפר ומניחין על ארונו דכתיב וכפר אדמתו עמו

9. זוהר כרך ג (ויקרא) פרשת אחרי מות [דף נו עמוד א]

וכל מאן דזכי לאתקשרא בחייוי בהאי ארעא קדישא, זכי לאתקשרא לבתר בארעא קדישא עלאה, וכל מאן דלא זכי בחייוי ומייתין ליה לאתקברא תמן, עליה כתיב (שם) ונחלתי שמתם לתועבה רוחיה נפיק ברשותא נוכראה אחרא וגופיה אתי תחות רשותא דארעא קדישא, כביכול עביד קדש חול וחול קדש,

10. שו"ת מהר"י בי רב סימן לח

Burial in Eretz Yisrael - Is it for everyone?

ומה ששאלת דהאי צורבא מרבנן דנח נפשיה בח"ל ולא פקיד להעלותו לא"י אם הוא יפה להעלותו אם לאו דכוון/דכיון/ דלא פקי' שמעינא דלא סבירא ליה והא אלו לא ס"ל לא עבדינן ליה מאי דלא סבירא ליה ע"כ: תשובה מזה הצד שכתבת דכיון דלא פקיד דילמא משום דלא ס"ל: כבר ידעת דאמרינן בכמה דוכתי בתלמודא דילמא מלאך המות אנסי' ולא היה לו פנאי לאפקודי. אבל איכא מילתא אחריתי שאמרו בזהוהר דהאי דמית בח"ל ומעלין אותו לארץ ישראל עליו הכתוב אומר ותבואו ותטמאו את ארצי ועם כל זה כיון שרוב החכמים והצדיקים ורובא דעלמא מתאויס שיעלו עצמותיהם לארץ ישראל אגן סהדי דניחא ליה לההוא צורבא מרבנן דנח נפשיה בחוצה לארץ שיעלו עצמותיו לארץ ישראל. והא דלא פקיד או משום דתקיף ליה עלמא או משום שלא רצה להטריח לבניו. והנה בזמן הנזיר כמה"ר יצחק שולל ז"ל בהיותי במצרי' נשאנו ונתנו בדבר הזה מפני שהנכבד כמה"ר נתן שואל"ל לא צוה שיעלו אותו לארץ ישראל. ומסקנא בינינו היתה שיעלו אותו וכן נעשה והעלוהו על כן אחלה עליך שתכתוב לי באורך מכל הענינים העוברים שם. המזומן לכבודך: יעקב בי רב

MAHARI BERAB (BEIRAV)

Rabbi Jacob (Mahari) Berab was born ca. 1474 near Toledo, Spain. In 1492 he emigrated to Morocco, as a result of the Jewish expulsion from Spain. He became rabbi of Fez at age 18, and traveled throughout the Levant on business trips, although he eventually settled in Safed, where he enjoyed immense prestige. Safed became a center of rabbinic activity, and eventually Mahari attempted to reestablish the Sanhedrin there, although this attempt was vehemently opposed and ultimately thwarted by the scholars of Jerusalem, especially by Jerusalem's chief rabbi, Rabbi Levi ibn Chabib. Berab's outstanding pupils were Rabbi Joseph Caro and Rabbi Moses Trani. Berab died in 1541 and was buried in Safed. His literary legacy consists primarily of his responsa.

11. שו"ת מהרלב"ח סימן סג

על זה אני משיב הנראה לעניות דעתי ואומר דאפילו בצורבא מרבנן כי האי שרי ויאי למסקיה דשתיקה לאו כמחאה דמיה ואפי' היכא דגלי דעתיה בחייו בפ"י דלאו שפיר למסק מיתני לא"י ואיכא למימר דטעמא דיליה הוא משום דחש לההוא דקאמר בירושלמי עם כל זה נ"ל דאפי' בצורבא מרבנן כי האי שרי לבנוהי למסקיה ומצוה קא עבדי ואף על גב דאמרינן בפרק אלו מגלחין (דף כ"ה ע"א) כי נח נפשיה דרב הונא סבור לאותובי ספר תורה אפורייה אמר ליה רב חסדא מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ניקום ונעביד ליה כל שכן בנדון דידן דאיכא איסור טפי וכדכתיב לא היא. וליכא למילף מינה וטעמא רבה איתא והוא דליכא בזמן הזה צורבא מרבנן דיכיל למסמך על דעתיה ולמעבד עובדא אבל לחכם מחכמי הדור עבדינן ליה בניחותיה מאי דלא סבירא ליה בחייה אי מאי דעבדי' ליה הוי מילתא דכל הפוסקים מודים בה ולית בה פלוגתא כלל ונדון דידן הכי הוא דכל הפוסקים כתבו מעלת הקבור בא"י לענין כפרת העונות ומונו' הנפש והצלה מצער גלגול מחילות כדאיתא בתלמוד בבלי וירוש' ובמדרשים ואלבא דכלהו לא חיישינן לההיא דרבי בר קיריא מיהו היכא דפקיד לברי' בפ"י דלא ליסקוהו אע"ג דלפום מאי דכתיב אפשר לומר דשרי אין דעתי מסכמת להפריז על המדה ולהורות בכך אלא דלא שרי דכיון דקבורה דא"י לאו משום יקרא דחיי היא אלא משום כפרת עונות דיליה וניחותא דנפשיה הוי כאלו אמר לא בעי' כפרה.

MAHARALBACH

Rabbi Levi ben Chabib (Chaviv), also known as Maharalbach, was born in Semora, Spain, ca. 1483. In 1492 he emigrated to Portugal, where he and his father (R. Jacob, author of Ein Yaakov, a work on the aggadah in the Talmud) were apparently baptized by force. Later he escaped with his father and settled in Salonika, where he was educated and later served in the rabbinate. He moved to Israel and became the chief rabbi of Jerusalem. He vigorously opposed Mahari Berab's attempt to reestablish the Sanhedrin, arguing, inter alia, that only Jerusalem could serve as the spiritual center of world Jewry. Berab's attempt failed, largely due to Maharalbach's opposition. Maharalbach was an important halachic authority. He died in 1545.

12. שו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן קלו

אולם מ"מ כמה גדולי ישראל לא עשו מעשה רק היכא שגילה דעתו כן מחיים, או שיש לחוש דהמקום שנקבר אינו משומר, ומרן הגה"ק מסאטאר/ מסאטמאר/ שליט"א בס' דברי יואל ויחי (בדקט"ו ותקט"ז מדה"ס) הביא מדברי הרמב"ם (פ"ה מה' מלכים הי"א) דלא כתב הלכה ברורה בזה, ומה דדייק שם גדולי החכמים משמע דנראין לו דכשרים דוקא כרבה ורב יוסף (בכתובות) כנ"ל, ונראה מדה"ק שם, שחשש מאד לדברי הזהרה הנ"ל, ונזכה לביאת גוא"צ ולתחה"מ בקץ הימין בב"א.

13. שו"ת הר צבי יו"ד סימן רעד

העברת מת מחו"ל לא"י. נדרשתי לאשר שאלוני ע"ד האדמו"ר מקרלין זצ"ל שנלב"ע באמריקא והודיעו תיכף שיביאוהו לארץ הקודש, ושוב שמעו שיש שם מערערים שלא להוליך אותו מהעיר שנלב"ע בה. ושאלו אותי דין התורה אם יש איזה איסור בזה, או שיכולים להביאו, או שיש מצוה להביאו. הנה בשו"ע יו"ד (סימן שסג סעיף א) מבואר, דכדי לקוברו בארץ ישראל מותר לפנותו, וזה אפילו בכה"ג שכבר נקבר בלי תנאי, ואם נתנהו שם ע"מ לפנותו מותר בכל ענין, ואפילו להוליכו לחו"ל. ובשו"ת רלב"ח (סימן סג) כתב דאף אם מגלה בחייו דעתו לאו שפיר למיסק מיתנא לארעא דישראל, אפי"ה שרי לבנוהי למיסקי ומצוה קעבדי. ובהיות שהמכירים יודעים שהאדמו"ר זצ"ל היתה כל משאת נפשו לדור בירושלם, וכפי שהם יודעים ברור הדבר דניח"ל להקבר בעיה"ק ירושלם, לכן מצוה להביאו ולקוברו בא"י ומי שמעכב יחוש לנפשו שלא יהיה לו חלק בין הגורמים לצערו של אותו צדיק. כן הדין פשוט שמצוה להביאו לארץ ישראל וכל המכבד אר"י יזכה לראות בשמחתה במהרה.

13. שו"ת חלקת יעקב יו"ד סימן רו

קרת מכתבו הגיעני בשאלתו, וזה תורף השאלה. באיש אחד שנפטר וקברוהו בביה"ח של העיר, לאחר כמה ימים בא בחלום לאחד מקרוביו לפנות את קברו לא"י, ולא שם לב לדברים האלו דחלומות שוא ידברו, לאחר כמה ימים בא עוד הפעם ושוב לא שם לבו, ולאחר כמה ימים בא פעם שלישית ואמר אליו בלשון אזהרה כנ"ל, האיש הנ"ל הקיץ משנתו ותפעם רוחו ולבו חרד בקרבו ואינו יודע מה לעשות, והשאלה אם באופן זה מותר לעשות כרצונו או לאו, ע"כ תורף השאלה. (ג) ועיקר השאלה בני"ד, אם יש חיוב על הקרוב מחמת החלום לפנותו לא"י, כי מרצונו הטוב אין בדעתו להוליכו לא"י. הנה בברכות נ"ה, י"ח, דעות שונות בענין חלום אי משגחין עליו או לא, ולענין הלכה מצינו שני דינים בש"ס ונפסק כן בשו"ע - בנדרים ח' א' נידוהו בחלום צריך י' בני אדם להתיר לו, ונפסק בשו"ע יו"ד שלי"ד סעי' ל"ה - ובסנהדרין ל' א' הרי שהי' מצטער על מעות שהניח לו אביו, ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הם, של מע"ש הם, זה הי' מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלה ולא מוריד, ונפסק כן בשו"ע חו"מ סי' רנ"ה סעי' ח', ו' (ד) ולפי דברי התשב"ץ, אפילו הי' זה המצוה בחלום מניח ממון שלו, ומצוה אחר כך בחלום להוליכו לא"י לא עדיף מהאי דגמרא סנהדרין ל' הנ"ל, שהניח לו אביו ואמר במקום פלוני הם של מע"ש הם דפסקין דדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, כיון דהממון לאחר שמת אביו הוא בחזקת הבן, לא מפקינן מחזקתו ע"י חלום. ולא שייך בזה האי דמצוה לקיים דברי המת וכבחו"מ סימן קכ"ה ס"ח, דבשם מיירי שאמר כן בחייו ולאחר כך מת, אבל כשאמר בחלום כיון דנוגע לאפוקי ממונא מיורשיו אמרינן דהממון בחזקתם ודברי חלומות לא מעלין ולא מורידין.

14. שמושה של תורה

סיפר מרן מעשה שהיה אם יהודי אחד בארצות הברית שהיה גביר וכו' יום אחד נפטרה רעייתו של העסקן האמריקאי, בניה ביקשו להעבירה לקבורה בא"י, הדבר היה אמור להעלות הון תועפות, האח שבליטא קיבל כך הודעה בטלגרף. מששמע על כך בקש שיקברוה בארצות הברית ויתנו את דמי ההעברה לארה"ק לצדקה, ויהיה זה זכות גדולה יותר לנפטרת. הבנים הסכימו לכך בתנאי שרבותינו הגר"ע והחפ"ז חיים זצ"ל יכתבו להם שאמנם זו תהיה לה לזכות רבה יותר שהכסף ינתן למוסדות התורה. מיד בקש הגר"א קטלר את מרן שיכנס אל רבינו הח"ח כדי להשיג ממנו את המכתב המבוקש ולטלגרף אותו לארה"ב. מרן סיפר שהוא יצא מיד לדרך באישון ליל, נסע ברכבת וירד בתחנה וכו' והגיע לביתו של הח"ח לאחר תפילת שחרית. וכו' הח"ח ענה שאין יכול למלאות את חפצו ולכתוב את המכתב המבוקש משום שבין כך לא ישמעו את דבריו. וכו' ענה הח"ח אמנם אברהם שילס ארבע מאות שקל כסף עבור מקום קבורת שרה, רואים שהוציאו כסף רב על מקום קבורה מיוחד ובא"י, אולם כלל נקוט בידינו שאין למדים מלפני מתן תורה. עתה לאחר מתן תורה הדבר החשוב ביותר והגדול ביותר הוא תלמוד תורה. יתומים חושבים שהדבר החשוב ביותר עבור הנפטר הוא להקבר בא"י, ואין הם מבינים בשאר הדברים. שמו מרן לשמע הדברים וחשב שהנה עומד הוא לקבל את המכתב הנכסף, אך הח"ח הוסיף מיד אבל בין כך ובין כך לא יעזור המכתב וכו' הילדים רוצים לעשות נחת רוח לאמם ויקחו אותה לקבורה בא"י, ולכן לא אתערב בדבר. משם נסע מרן לויילנא ונכנס אל רבינו הגאון ר' חיים עוזר לשאלו האם עדיף לתמוך במוסדות התורה בכסף המיועד לקבורה בא"י. ענה ודאי כן הוא וכו' ואמרו חז"ל שלתחיית המתים יקומו רק אלו שהיתה להם שייכות לתורה ולתמיכה בלומדיה, ואם כן הזכות התמיכה בתורה גדולה עבור הנפטר ומזכה אותו בתחיית המתים יותר מזכות הקבורה בא"י. ואמר מרן שלמעשה הח"ח צודק והבנים החליטו לקבור אותה בא"י והוציא הון תועפות על קבורה באה"ק.

15. תורת האדם שער הסוף - ענין הקבורה

אבל לכפרה שלו ולכבודו כגון להעלותו לארץ ישראל ולירושלים או לקברות אבותיו מותר.

16. שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן עה

ועיינתי בגוף דברי הרמב"ן בתוה"א בשער הקבורה, וראיתי ששם כתוב בזה הלשון: אבל לכפרה שלו ולכבודו כגון להעלותו לארץ ישראל ולירושלים או לקבורו אצל אבותיו מותר עכ"ל, ונשמע נימה מדברי הרמב"ן שנוסף להיתר וענין הכפרה שיש בקבורה בארץ ישראל יש במיוחד ענין מיוחד של לקבורו בירושלים. וכנראה שהוא זה מפני ששם הוא גם ממש סמוך ביותר למזבח, ומתגשם ע"כ ביותר מאמרם ז"ל בכתובות ד' ק"יא ע"א: כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם וכפר אדמתו עמו

17. שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן עט

ה שהערתם בסגל חבורה דמאין המקור להדר להקבר בירושלים יותר מכללות ארץ ישראל, דבחו"ל נזכר רק מענין להיות קבור בארץ ישראל. כעת מצאתי נוספות בשו"ת רדב"ז מכתב יד הנדמ"ח (בשנת תשל"ה) סימן קצ"ז שנשאל מפורש על מה שנהגו במצרים להוליך עצמות לירושלים אם יפה הם עושים, והשיב בזה"ל: יפה הם עושים להעלותם לירושלים דקבלה בידינו שאין תחיית המתים אלא בעמק יהושפט ושם ירדו הנשמות לגוף ונמצא ניצול מגלגול מחילות ואפילו מתי ארץ ישראל לא יקבלו הנשמות אלא שם עכ"ל.

18. שולחן ערוך יורה דעה סימן שסג סעיף א

א (א) אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי. ב ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו. ב] וכן (ב) כדי לקבורו ג בארץ ישראל, מותר. ג] ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין. ואם אינו משתמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאוהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, (ג) או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו. (יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר) (א"ז), (ויש למנהג זה על מה שיסמוכו) (מדרש תנחומא פ' ויחי).

19. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן שסג סעיף א

א אין מפנין כו' - הטעם שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראין מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני להעלות וגו' :

20. שו"ת אגרות משה יורה דעה ח"ב סימן קנד

הנה בדבר שהבין דעת אשתו שהיתה רוצה להקבר בא"י אך מפני חולשתו לא היה יכול אז לעשות זה וקברה בבית"ק דמאנטריאל ועתה אחרי עבור קרוב לשנה נח דעתו ורוצה לקיים רצונה ורוצה לידע דעתי הענייה אם מותר להוציא מקברה מצד בזיון המתים שבבית"ק זה, והנה מע"כ ראה מה שמפורש /יו"ד/ בסימן שס"ג סעיף א' וסעיף ב' שכדי להוליך לא"י מותר ולא הזכיר טעם לספקו אך שאינו רוצה לעשות מעשה בעצמו, אבל אני אסביר ספק בזה דאולי מה שמתיר בש"ע הוא רק באיסור אחד כמו פינני מהקבר שלא בבית"ק ואין שם בית"ק לעיר דכן נפרש בסעיף א' וכמו הולכה בתחלה לקברו מעיר שיש קברות לעיר אחרת דסעיף ב' אבל כשאיכא תרי איסורי כמו בפינני המת אחר שנקבר דהוא באיסור פינני ובאיסור בזיון המתים שנשארו שם אולי לא הותר אף ליקבר בא"י. אבל נראה פשוט שכיון שמה שרוצה להוליכה לא"י הוא מטעם כפרה כדאיתא בש"ך /יו"ד סי' שס"ג/ ליכא שוב בזיון המתים שנשארו משום דאף דודאי היה רוצה לנח אצלם אבל הוא רוצה בהכפרה דקבורה בא"י, שלכן אף על כבוד מת זה עצמו לא חש דגם למת זה שמפנים אותו אין זה כבוד לראותו כשהוא נרקב כדאיתא ברש"י סנהדרין דף מ"ו בפירוש טעם קבורה משום בזיון שכתב שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע, וזה הרי יש גם בפתיחת קבר אבל כפרה דא"י עדיף ליה ממילא ליכא שוב בזיון לשאר המתים.

21. שו"ת אגרות משה יורה דעה ח"ג סימן קנד

ענין פינני עצמות השר משה מונטיפיורי לארץ ישראל בע"ה ט' סיון תשל"ח מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר יצחק יעקבזאן שליט"א ולכל הרה"ג העומדים בראש הועד לשמירת הבתי עלמין. הנה מרוב הפשיטות לדינא כבר כתבתי שבכהאי גוונא אין להאריך בהוכחות ובטעמים משום שאם נאריך בזה יאמרו אלו שרוצים לפנותם מקבורתם שיש בזה איזה שקלא וטריא ושייך שאיזה רב יתיר שלכן צריך להשיב בקצרה כי אסור לפנות את עצמות השר משה מונטיפיורי ועצמות אשתו ז"ל מקברם לא רק מצד איסור פינני המת שהוא ג"כ איסור שמצד זה היה אולי מקום לומר שליכא איסור כשכוונתם לפנותו לא"י, אף שגם זה פשוט וברור ששייך זה רק לבנים שרוצים בטובת אביהם ואמם, אבל לא לאחרים אף אם היה אמת שכוונתם הוא לטובת המת כי מדוע דואגים לטובת מת זה ולא להרבה גאוני עולם וצדיקים וקדושים שבכל המדינות בחו"ל שהם עדיפי מהשר ואשתו שהם רבותינו הקדמונים בין גאוני האשכנזים בין גאוני הספרדים אשר הם רבותינו בין לאשכנזים בין לספרדים ומניחין אותן להשאר בחו"ל וכשיפנו קברי השר ואשתו יהיה כמבזין את כל רבותינו מימות עולם, אבל הא הוא צוה שיקברוהו דוקא בעירו שבחו"ל אף שידע מארץ ישראל, ומרוב רצונו להיות נקבר בעירו שבחו"ל לא בא אף בימיו האחרונים שהיה זקן מופלג להשאר בא"י ולמות שם ולהקבר שם, הרי חזינן שהיה לו טעם גדול ואין לנו הרשות לעבור על צוואתו בשום אופן ואסור לפנותם אפילו לקוברם בא"י. וצריך לבאר לשופטי המדינה כשלא ירצו לשמוע לדין התורה כמו שעברו ומכרו את בית המדרש והבתים שנבנה לבני תורה, שעל זה לא עשה אותן לאפוטרופסים רק שיקיימו מה שצוה להם ולא שיעברו על צוואתו שמסתבר שגם שופטי המדינה לא יתנו להם רשות לזה. והנני ידידם, משה פיינשטיין